

RIFKI MELÛL MERİÇ'İN YAYIMLANMAMIŞ RUBAİLERİ

Fatih DİNÇER*

ÖZET

Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatında, kaleme aldığı şiirleriyle öne çıkan isimlerden biri olan Rıfki Melûl Meriç, klâsik edebiyatın sıklıkla kullanılan rubai nazım şeklinde de epeyce eser vermiştir. Türk süsleme sanatları ve Türk mimarisiyle yakından ilgili olan Meriç, klâsik şiir estetiğine vakıf oluşunu yazdıklarıyla ortaya koymuş bir şairdir. Gazel, kaside, tahmis, tarih, sone gibi nazım şekillerinde eser veren ve şiirlerinin bir kısmını *İnkırâz* (1928) adlı eseriyle kitaplaştıran şairin, bu şiir kitabına girmeyen çok sayıda rubaisi olduğu söylenegelmiştir. Kitaplaşmamış rubailerinin bir kısmı *Rubaiyyât-ı Melûl* (1951) adıyla Hilmi Ziya Ülken tarafından yayımlanmıştır. Onun rubailerinin bir kısmı da Muhtar Tefvikoğlu tarafından önce *Türk Kültürü* dergisinde ve sonrasında *Rıfki Melûl Meriç* (1986) adlı biyografisinde diğer şiirleriyle birlikte yayımlanmak suretiyle gün yüzüne çıkarılmıştır. Bununla birlikte şairin birçok şiirinin kaybolduğu yahut dağınık bir hâlde dostlarının, yakınlarının elinde olduğu anlaşılmaktadır. Bu çalışmada, şaire ait olduğu tespit edilen rubailer üzerinden onun şiir anlayışı ve şiirlerinin konu çerçevesi incelenecektir. Rıfki Melûl Meriç'in şiir kitaplarında, dergilerde yer almayan rubailerini üzerinde durulacak ve bu rubailere yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Rıfki Melûl Meriç, Modern Türk Edebiyatı, Klâsik Türk Edebiyatı, Türk Şiiri, Rubai.

RIFKI MELÛL MERİÇ'S UNPUBLISHED RUBAIES

ABSTRACT

Rıfki Melûl Meriç, one of the prominent figures of poetry in Turkish literature in Republican period, has given quite a bit of work in the form of rubai verse, which is frequently used in classical literature. Meriç, who is closely related to Turkish decorative arts and Turkish architecture, is a poet who has put out a foundation for classical poetry aesthetics. It is said that the poet, who wrote works of poetry such as gazel, kaside, tahmis, tarih, sonnet and books some of his poems with *İnkırâz* (1928), is said to be a great number of poets who do not enter this poetical book. Some of the unlisted rubies were published by Hilmi Ziya Ülken in the name of *Rubaiyyât-ı Melûl* (1951). A part of his rubaies was first published by Muhtar Tefvikoğlu in the *Turkish Culture* magazine and later in *Rıfki Melûl Meriç's* (1986) biography, along with his other poems. It is understood, however, that his many poems have disappeared or are scattered in the hands of close relatives of their friends. In this study, the subject frame of poetry understanding and poetry will be examined through rubaies which is determined to belong poetry. It will be focused on

* Arş. Gör. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
e-posta: fatihdincer@yandex.com

rubaies, which Rıfki Melûl Meriç's are not included in the magazines, poetry books, and the rubaies will be given.

Keywords: Rıfki Melûl Meriç, Modern Turkish Literature, Classical Turkish Literature, Turkish Verse, Rubai.

Giriş

Asıl adı Rıfki Melûl Coşkunmeriç olan şair, 1901 yılında Dedeâğaç'ta doğmuştur. Rıfki Melûl, eğitim-öğretim hayatında oldukça farklı alanları tecrübe etmiş ve sonunda kendi mizacına uygun olduğunu düşündüğü edebiyatla uğraşmaya başlamıştır. Onun edebiyata olan ilgisi mimariye ve süsleme sanatına olan ilgisiyle birlikte ilerlemiştir. Bir taraftan İstanbul'un edebiyat mahfillerindeki sohbetleri takip ederken ve burada bir çevre edinirken, diğer taraftan camilerde, türbelerde, mezar taşlarında Türk tezyinatının özelliklerini araştırmıştır. Hatta bununla ilgili olarak Türk Sanat Tarihi Enstitüsü'nü kurmuş ve bu kurumun müdürlüğünü yapmıştır. Rıfki Melûl'ün, sanat tarihi konusundaki çalışmalarının yanında şair kişiliğinden de bahsedilebilir. O, *Servet-i Fünûn*, *Yarın*, *Hayat*, *Şebâb*, *Mihrâb* gibi dergilerde şiirlerini yayımlamış ve bu şiirlerin bazılarının dâhil olduğu *İnkıraz* (1928) adlı bir şiir kitabı çıkarmıştır. 'Enkâz' adında ikinci bir şiir kitabı çıkarmak istemişse de bunu gerçekleştirememiştir. Muhtar Tefikoğlu'nun verdiği bilgilere göre şiirleri dağınık bir hâldedir yahut kaybolmuştur (1986: 44).

Rıfki Melûl'ün şiirlerinin bir bölümü rubailerden oluşmaktadır. Rubailerinin bir kısmı gerek kitaplaştırılarak, gerekse birkaç numunesi yayımlanmak suretiyle farklı yerlerde ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada Rıfki Melûl'ün henüz gün yüzüne çıkmamış rubailerine yer verilmiştir. Genel bir bakışla, şairin rubailerindeki tematik yapının onun iç dünyasını ve hayata bakışını yansıttığı söylenebilir. Bununla birlikte rubailerin içerik ve yapısal özelliklerini anlamak için Rıfki Melûl'ün şiir anlayışına değinmek yerinde olacaktır.

Rıfki Melûl Meriç'in Şiir Anlayışı

Meriç'in edebiyat ve sanata duyduğu ilgi, çalışma hayatıyla sınırlı değildir. Gerek Muhtar Tefikoğlu'nun şair hakkında kaleme aldığı biyografisinden ve gerekse İbnülemin Mahmut Kemal İnal'a verdiği terceme-i hâlden anlaşıldığı kadarıyla edebiyatı ve sanatı içselleştirmiş ve hayatının geneline yayılacak biçimde yaşamış biridir (2002: 1936). Türk süsleme ve mimari sanatları hakkında yaptığı çalışmalar onun estetik algısındaki ustalığını gösterir. Şairin bu yönüne Tanpınar da "Kendi Kendimize Doğru" makalesinde değinir (2011: 213-215). Bunun yanında kaleme aldığı şiirlerin hassas mizacının bir yansıması olarak ortaya çıktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Şiirlerinde kullandığı 'Melûl' mahlası hassas ruhunun bir ifadesi olarak görülebilir. İbnülemin Mahmut Kemal İnal Rıfki Melûl'ün mizacını tarif ederken şiirini ortaya çıkaran ruh hâlini gözler önüne serer.

“Yüzüne yakından bakmağa lüzum yok, şöyle uzaktan göz gezdirilirse Karadeniz’de gemileri batmış yahut doğduğu günden beri tabutlukta yatmış gibi hüznün ve melâle müstağrak olduğu görülür.” (İnal 2002: 1936)

Muhtar Tevfikoğlu hazırladığı biyografide, Meriç’i tasvir edişi şairin mizacına dair ipuçları verir. Böyle bir mizaç doğal olarak şiirlerine yansyacaktır:

“Yüzyıllar öncesine ait kültür varlığımızı, unutulmuş millî değerlerimizi tanıtmak için çırpınıp duran, fakat kendi payına şandan şöhretten bucak bucak kaçan alçakgönüllü, utangaç bir İstanbul efendisi...” (Tevfikoğlu 1986: 11)

İnkıraz adlı şiir kitabında topladığı şiirlerinde, aşkla birlikte hissettiği sevinç ve buhran arasında gelgitler yaşayışına tanıklık edilebilir. Bunun yanında hayata dair melankolik bir yaklaşım içinde bulunduğu yine bu şiirlerinden kolaylıkla anlaşılabilir. Rıfkı Melûl, İnal’ın tabiriyle, hüznün ve melametle doğmuş ve bunu şiirini var eden bir güç olarak kullanmıştır. *İnkırâz* şöyle başlıyor:

“Sonu ömr-i yetiminin ne sükûn

Nerde hatta bir ‘uzlet-i mutlak

Budur en son nasîbi işte onun

Istırabât içinde kahr olmak!..” (Meriç 1928: 4)

Cumhuriyet dönemi edebiyat hayatı, modernleşmenin getirdiği yeni değerler silsilesi içinde şekillendiği sırada klâsik olarak tabir edilen edebiyat çerçevesini geçmişle olan bir bağ olarak düşünüp terk etmek istemeyen bir çevreden bahsetmek mümkündür. Bu isimlerin başında zikredilebilecek şair ve düşünürlerden biri Yahya Kemal Beyatlı’dır. Kendini ‘kökü mazide olan ati’ şeklinde tanımlayan Yahya Kemal, dönemi içerisinde etkisinde kalan ve onun gibi düşünen bir grup şair ve yazarın edebiyat çizgisini ifade etmiş olur. Rıfkı Melûl Meriç de Yahya Kemal ile aynı pencereden şiire bakar ve yaşadığı dönemin yeni şiir arayışları içinde klâsik olarak adlandırılan şiir geleneğine yaslanır. Mütareke yıllarında Yahya Kemal’in çevresinde yer alan ve Sultanahmet’te ‘Akademi’ adıyla anılan ‘Küllük’ ve Nuruosmaniye’deki ‘İkbal’ Kıraathanesinde, hayran olduğu şairin sohbetlerine katılan Rıfkı Melûl, Yahya Kemal için bir gazel yazar (Ayvazoğlu 2013: 318). Yahya Kemal de Rıfkı Melûl’ün sevgisini ve hayranlığını karşılıksız bırakmaz, eski şiir, eski musiki, İstanbul ve Osmanlı kültürü konusunda müşterek zevklere sahip olduğu bu dostuna İtrî şiirini ithaf eder. Latifeyle yazdığı bir beytinde de ikinci devre Melâmîliğini birlikte benimsediklerini belirtmiştir (Ayvazoğlu 2013: 319). Yahya Kemal’in hayata bakışı ve şiir anlayışıyla paralel bir yön izlediği anlaşılabilir şair, Cumhuriyet dönemi şiiri söz konusu olduğunda tam da modernleşen toplum içerisinde klasiği yaşatmaya çalışan onu geleceğe taşıma isteği duyan bir havada şiirlerini kaleme alır. Bu çerçevede gazel, tahmis, şarkı, müseddes gibi nazım şekillerinde şiirler üretmesinin yanında sone gibi Batı’dan Türk şiirine uyarlanmış nazım şekliyle de şiirler yazar.

Tasavvufî geleneğin hayatı algılayışından modernleşen hayatın içinde hayatın anlamını sorgulamaya, oradan yaşadığı mekâna, tarihe ve aşka kadar çeşitli

muhteva içeriğine sahip olarak kaleme aldığı şiirlerinde, şair eleştirel yönünü de ortaya koyar. ‘Hürriyet’ kavramını şiirine taşıırken –özellikle rubailerinde ele aldığı konular arasında hürriyet kavramı belirgindir- bazı nazım örnekleriyle yaşadığı dönemin öz Türkçecilik anlayışına karşı takındığı tutumu gösterir. Nurullah Çetin, bu tarz manzum örneklerinde alaycı bir havanın bulunduğunu belirtir ve şairin öz Türkçecilik eğilimine karşı olduğunu dile getirir (2004: 40). Şiirlerinde üslup ve şekil bakımından geleneğe bağlı kalan şairin dil söz konusu olduğunda da yaşayan ve yaşadığı kültürün ürünü olan bir dil tercih ettiği bu örneklerle görülür. Dilde tasfiye çabalarının anlamsız ve derinliği olmayan bir dilin oluşmasına yol açtığını manzum dizelerle göstermek ister. Bu bakımdan şairin şiir konusundaki dil anlayışının da muhafazakârdır.

“Bir ırla sağlamadan görkü salt dörütmenler

Badallarımızda ımızgandı dik sürüngenler” (Tevfikoğlu 1979: 49)

Aşk, şairin şiirlerinde çokça işlediği bir tema olarak zikredilebilir. Bu eğilimin şairin melankolik mizacıyla birleşerek şiirine yön verdiği düşünülür. Öte yandan şairin, ilerleyen yıllarda aşkın beşeri tarafından kısmen sınırlarak tasavvufî bir his ve kavrayışla şiirler ortaya çıkarmaya başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Hayatı algılayışındaki değişme, şiir anlayışına da yön verir. Şair, Melâmîlik ve ilahî aşk çizgisine kavuşan şiir anlayışını rubai nazım şeklinde ağırlıklı biçimde yansıtmıştır.

Rıfki Melûl Meriç’in Rubailerini Hakkında¹

Şüphesiz ki, Rıfki Melûl’ün bu çerçevede yazdığı manzum örneklerinde öne çıkan nazım şekli rubaileridir. Cumhuriyet dönemi Türk şiirinde rubai türünde kalem oynatan şairler arasında pek öne çıkmayan bir isim olan Rıfki Melûl, bu türde değerli örnekler vermiştir. Gerek hayata bakışı, gerekse şiirlerini bir araya getirmede ihmalkâr davranması yakın çevresi dışında bilinmesini güçleştirmiştir. Kendi tabiriyle rubailerini küçük bir divançe olacak kadar yeterli sayıda iken bunların çoğu dağınık bir hâlde kalmıştır (İnal 2002: 1936). Bu rubailerinden bir kısmı *Rubaiyyat-ı Melûl* adıyla 1951 yılında Hilmi Ziya Ülken tarafından yayınlanmıştır. Yetmiş sekiz sayfadan oluşan ve ön sözünü Rıfki Melûl Meriç’in yazdığı bu eserde Ülken, şairin on dört rubaisini tasavvufî ve felsefî açıdan şerh etmiştir. Bunun yanı sıra şairin yakın dostu olan Muhtar Tevfikoğlu, önce *Türk Kültürü* (1979) dergisinde yayınladığı iki yazı ile daha sonra ise şair hakkında hazırladığı biyografisinde rubailerinden bazılarını yer vermiştir. Yine Rıfki Melûl, İbnülemin Mahmut Kemal İnal’a verdiği terceme-i hâlinde birkaç rubaisini kullanmıştır. Bu rubailer *Son Asır Türk Şairleri* (1930) adlı eserde yer almıştır.

¹ 22 sayfaya daktiloda yazılmış bu rubailerini, rahmetli Haydar Ali DİRİÖZ’ün kendisine teslim ettiğini öğrendiğimiz Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL’ın kütüphanesinden temin ettik. Bu sayfalarda bulunan bazı rubailerin gerek kitap gerekse muhtelif çalışmalarda olanlarını tespit ederek bunları ayıkkladık. Sonuç olarak daha önce yayımlanmadığı anlaşılan 53 rubaiyi elimize geçen sayfalarda olduğu gibi, ilk kelimesine göre düzenlenmiş alfabetik sırasıyla buraya aldık.

Meriç'in rubailerini çeşitli mazmunlar ve konular etrafında şekillenir. Bu çeşitlilik bir tasnifleme gereksinimi doğurmuştur. Bu amaçla söz konusu rubailer numaralandırılmış ve içeriği bakımından yapılan kısa değerlendirmelerin arkasından numaraya göre sıralanmıştır.

Modern zaman içinde geleneği sahiplenilen şair, çevresindeki değişime duyarsız değildir. İç dünyasındaki dönüşümle birlikte dış dünyadaki farklılaşmayı ifade etmenin yolunu yine gelenek içinde bulur. Rubainin tefekkürü, hikemî söyleyişi ve felsefî sorgulamayı bünyesinde barındıran bir “düşünce şiiri” oluşu (Gariper 2017: 110-111) onun hayat hakkındaki fikirlerini anlatmada bu nazım şeklini kullanmasını anlaşılır hâle getirir.

Şair, rubailerinin çoğunluğunda gelenekten beslenmiş ve tasavvufî mazmunlara başvurmuştur. Hayat felsefesi kendi başına olmak, kimseye muhtaç olmamak ve Melâmî bir mizaçla yaşamak olarak ifade edilebilecek şairin bu tavrının rubailerinin muhtevasına açık bir biçimde yansıdığı görülür. Rubailerindeki tasavvufî söyleyiş, tasavvufu şiiri için bir malzeme olarak kullanmaktan ziyade Melâmî-meşrep oluşuyla alakalıdır.² Dokuz numaralı rubai onun hayata bakışına dair bir örnek sunar. Bu ve benzeri örneklerde kendini zamanın insanlarından soyutlayan, dolayısıyla, yaşadığı hayattan uzak kalmak isteyen bir zihniyetin sesi duyulur:

“Biz müctenib-i saltanatız, mu'teziliz
Bi-minnetiz ebnâ-yı zamândan değiliz
Sermest-i huzûz-ı sermed-i izzet-i nefis
Âsûde-i rikkiyetiz, âzâde diliz”

Söz konusu rubailerde, şairin hayata karşı nasıl bir bakış açısına sahip olduğunu görmek mümkündür. Rubailerini, adeta hayatı tanımlamak ona bir anlam yüklemek gayretiyle kaleme alınmış gibidir. Hayat ve ölüm hakkındaki fikirleri ümitsizlik ve boş vermişlik duyguları etrafında şekillenmiştir. En azından rubailerinde izlenebilen durum budur. Tek gerçeğin ölüm olduğu ve hayatın anlamsızlığı etrafında bir mazmun dünyası oluşturan rubailerini, hem tasavvufî eğilimin hem de kişisel ıztırapların bir izdüşümü olarak algılanabilir.³ On sekiz numaralı rubai, şairin hayata ve ölüme dair düşüncelerini barındıran örneklerdendir:

“Enfâs-ı hayâta müntehâsın ey mevt
Serhadd-i fenâ, ayn-ı bekâsın ey mevt
Âlâm u huzûz sende encâma erer
İnsan için en büyük rehâsın ey mevt”

Klâsik edebiyatın ‘rind’ olarak tanımlanan mizacı Meriç'in rubailerinde kendini gösterir. Hayat ve ölüm arasında gelgitler yaşayan şair, hayatın geçiciliği karşısında rindane bir tavrın örneklerini verir. Bu iki zıt unsura bakış tarzı oldukça

² 5, 7, 8, 9, 16, 17, 19, 23, 25, 26, 28, 34, 35, 36, 37, 38, 42, 44 numaralı rubailer.

³ 3, 4, 11, 12, 14, 18, 20, 29, 30, 32, 40, 45, 46 numaralı rubailer.

kötümserdir ve bu karamsarlığı diğer şiir örneklerinde olduğu gibi rubailerinde de görmek mümkündür.⁴ Aşağıdaki elli iki numaralı rubai, şairin rindane tavrını yansıtması bakımından dikkat çeker. Şair modern hayat içerisinde kalmış, etrafında dönen dünyayı izlemekle yetinen bir ‘rind’ gibidir:

“Zannetme ki bekri-i mey-nûşum ben
Bil neşve-i irfân ile bîhûşum ben
Seyrangeh-i âlemde şaşırılmış kalmış
Bir rind-i garîb-i hâne-berdûşum ben”

Rubailerde görülen bir diğer konu aşk ve âşıktır. Şairin ana eğilimi olan tasavvufî yahut ilahî bir aşkın dışında, bu rubailerde, beşerî bir aşk ve âşıkla karşılaşılır. Bu tarz şiirleri *İnkırâz*’da ağırlıklı biçimde yer alır. Bu rubailer şairin ilk şiirlerinin melankolik hisle çevrelenmiş yapısıyla benzeşmektedir.⁵ Elli numaralı rubaide ıstırap ve ümit içinde dile gelen âşık kendini gösterir:

“Yaptı dil-i vîranımı izâz ederek
Yıktın beni bir âşık-ı nâsâz ederek
Ey yâr-ı cefâcû, bana gadrin tâ key
Âzâr ederek, cevri ederek, nâz ederek”

Rubailerinin bazılarında tabiat manzaralarının kendisinde uyandırdığı hisleri aktarmak ister. Mevsim, gün batımı, gökyüzü, rüzgâr gibi tabiatla ilişkili kelime dünyası içinde yazdığı bu rubailerinde hem iç dünyası, hem de tabiata olan hayranlığı gözlemlenir. Şairin tefekkür hâlinin dekoru bu türden rubailerde kendini gösterir. Rıfkı Melûl’ün yaşadığı mekânla kurduğu ünsiyeti rubailerinde görmek mümkündür. İstanbul’un farklı yerlerinin kendisinde bıraktığı intibaları bazı rubailerıyla ifade etmiştir.⁶ On numaralı rubaide şair, Çengelköy sahilinden seslenirken, İstanbul’u ve onun tabiatını kendi duyuş tarzıyla ifade eder:

“Çengelköyü... Sâhil, deniz, akşam ve bahâr
En ra’şeli sıtmayla esen bir rüzgâr
Kan rengi düşüncelerle, hislerle dolu
Nûr rengi bulutlarla alev rengi sular”

Şairin rubailerini arasında İstanbul’un birbirine zıt kültür ve yaşayışını yansıtan örneklerle rastlamak mümkündür. Bu çalışma içinde yer alan iki rubaisinde İstanbul’un sefalet ve sefahat hayatı şairin dikkatleri dâhilinde nazma dönüşür. Bu bakımdan şairin hem tarihî, hem de kültürel dikkat ve hassasiyetlerini, verdiği rubai örneklerine yansıttığı aşikârdır. Aşağıdaki rubai şehrin iki farklı yüzünü tarif etmesiyle dikkat çeker. Maddî ve manevî farklılıkların öne çıkarıldığı rubaide, Rıfkı Melûl kendi yaşayışına, kültürüne uygun düşen İstanbul’u anlatmak ister.

⁴ 24, 43, 52 numaralı rubailer.

⁵ 13, 21, 22, 39, 49, 50 numaralı rubailer.

⁶ 1, 6, 10, 27, 33, 41, 47, 51, 53 numaralı rubailer.

Fakat o İstanbul, yerini olumsuz yönde değişen bir mekâna bırakmaktadır. Onun muhafazakâr zihin yapısı eski şehrin karşısına bozulmaya başlayan şehrin portresini yerleştirir. Bu değişime karşı gösterdiği memnuniyetsizlik kullandığı kelimelerden anlaşılır:⁷

“Bir yanda fakîr eski asîl İstanbul
Asâyîşe kandan bağılı
Bir yanda şuursuz ve sefîl İstanbul
Ârâyîşe yandan bağılı
Bir yanda da maddî, mütereddî, hod-gâm
Her umdeyi münkir, mülhid
Zengin, ca’li, herze-vekîl İstanbul
Âlâyîşe candan bağılı”

‘Hürriyet’ fikri Rıfki Melûl Meriç’in rubailerinde değindiği ana konularından biridir. Bu çalışmanın dışında kalan diğer rubailerinde şair, hürriyet kavramına sıklıkla değinmiştir. Özellikle Hilmi Ziya Ülken tarafından hazırlanan *Rubaiyyât-ı Melûl* (1951) adlı kitapta hürriyet teması etrafında kaleme aldığı rubai örneklerine rastlanmıştır. Bu çalışmaya dâhil olan iki rubai de bu kavram çerçevesinde dolaşır. Şairin rubailerinde hürriyet kavramına sıklıkla değinmesi şairane bir özgürlük arzusuyla açıklanabilir. Melâmî-meşreplik hürriyete bakışını da şekillendirmiştir denilebilir.⁸ Otuz bir numaralı rubai buna örnek verilebilir:

“Hürriyeti ben ki hilkat-ârâ bilirim
Elbet ne tekâpû, ne müdârâ bilirim
Metbû-ı mufahhamım odur âlemde
Vicdanımı ben Hüsrev ü Dârâ bilirim”

Söz konusu rubailer arasında kendi yazdıkları dışında tercüme ettiği iki rubai bulunur. Yirmi beş numaralı rubai Hayyam’dan, otuz beş numaralı rubai ise Efdâl-i Kâşî’den tercümedir.

Şair aruza ve heceye hâkim olduğu gibi şekle ve derunî ahenge vakıftır (Tevfikoğlu: 1986: 39). Muhteva bakımından çeşitli konular etrafında anlam kazanan rubailerin, şekil özellikleri bakımından da bazı özelliklerine değinmek gerekir. Rıfki Melûl rubai nazım şeklinde yeni bir deneme yaparak Fars edebiyatında bazı örnekleri görülen bir nazım şeklini, Türk edebiyatında ‘müztezadlı rubai’yi ilk uygulayan şairdir (Tevfikoğlu 1986: 44). Bu çalışmaya konu olan rubailerinde de mütezadlı rubai örnekleri bulunmaktadır.⁹ Aşağıda bu nazım şeklinde yazdığı on yedi numaralı rubai örneği görülmektedir:

⁷ 6, 47 numaralı rubailer.

⁸ 2, 31 numaralı rubailer.

⁹ 2, 6, 17 numaralı rubailer.

“Ehl-i dil için mastaba-yı âb gerek
Ber-vech-i edeb
Câm-ı Cem’i râm etmeye erbâb gerek
Leb-ber-leb-i teb
Cem’iyyet-i hâtırla gelir meclise şevk
Peymâne gibi
Bir böyle cem’iyyet-i ahbâb gerek
Mânend-i zeheb”

Şair rubailerini aaxa düzeninde yazmıştır. Bunun yanında ‘rubai-i musarra’ olarak adlandırılan dört dizinin de aynı uyakta yazıldığı örneklere yer vermiştir. Söz konusu çalışmada yer alan örnekler içinde yirmi altı numaralı rubai bu dizilişle düzenlenmiştir:

“Her fi’le mücâzât ü mükâfât hani?
Bir kavmi bir anda çarpan âfât hani
İşrâk-i zekâ, tayy-i mesâfât hani?
Edvâr-ı esâtir ü hurâfât hani?”

Rıfkı Melûl’ün rubailerine kullandığı kalıplar açısından bakıldığında Türk şiirinde tercih edilen ahreb kalıplarının çeşitli şekillerinde örnekler verdiği söylenebilir. Yine şairin rubai geleneğinde rastlanıldığı gibi aynı rubai içerisinde farklı aruz kalıpları kullandığı görülür. Aşağıdaki on dokuz numaralı rubai bunlardan sadece biridir:

Evvelce reh-i çûn u çerâdan geçtik
---./---./---/- Mefûlü/Mefâilü/Mefâilün/Fa’
Ardınca tarîk-i iddiâdan geçtik
--./.-./---/- Mefûlü/Mefâilün/Mefâilün/Fa’
Dergâh-ı tevekkül oldu son menzilimiz
--./.-./---/- Mefûlü/Mefâilün/Mefâilü/Faûl
İkrâr ile kayd-ı mâsivâdan geçtik
--./.-./---/- Mefûlü/Mefâilün/Mefâilün/Fa’

Rıfkı Melûl Meriç, Cumhuriyet döneminde verdiği manzum örnekleriyle klâsik edebiyat geleneğinin bir ardılı olarak görülebilir. Bunun yanı sıra yazdığı rubaileri ile döneminin önemli isimleri arasında zikredilmelidir. Rubailer muhteva itibarıyla geleneği sürdürmekle birlikte, dönemine ait duyuş ve düşünüş tarzını bünyesinde barındıran bir yapıya sahiptir. Çevresindeki değişimden habersiz değildir. Aksine, dikkatini celbeden ve hassas olduğu konuları bir şekilde rubailerine taşıyarak işlediği söylenebilir. Aynı zamanda şairin mizacının ve

hayata bakışının diğer şiirlerinde olduğu gibi rubailerinde de yansımaları görmek mümkündür.

Rubailer

1

Akşam... Güneşin rengi boyarken derimi
Sarmakta bir ürperti gezip her yerimi
En usta bir el resmediyor gökyüzüne
Her gün dağılıp bulutlaşan hislerimi

2

Âlemde ne ikbâl ne devlet gördük
Hattâ ne kerem
Ammâ nice eşkâl-i adâlet gördük
Ammâ ne kerem
Hilkat bize hürriyet-i hilkat vermiş
Şâhâ ne kerem
Devrâna kul olmadık, sefâlar gördük
Hâşâ ne kerem

3

Ârâm u keşâkeş-i pey-â-pey vâhî
Germiyet-i mey, zezeme-i ney vâhî
İkbâl, idbâr, hazz u elem, velhâsıl
Her şey vâhî, cihânda her şey vâhî

4

Artık ne oturmak okumak istiyorum
Hatta ne de gezmek tozmak istiyorum
Her türlü tekellüften uzak tek başına
Rahatça uzanmak uyumak istiyorum

5

Bir başka cihân, başka bir âlemdir bu
Bünyân-ı kadîm-i Hazret-i Cemdir bu
Esbâb-ı rişât cümle âmâde Melûl
Demsâz olacak, kâm alacak demdir bu

6

Bir yanda fakîr eski asîl İstanbul
Âsâyîşe kandan bağı
Bir yanda şuursuz ve sefîl İstanbul
Ârâyîşe yandan bağı
Bir yanda da maddî, mütereddî, hod-gâm
Her umdeyi münkir, mülhid
Zengin, ca'li, herze-vekîl İstanbul
Âlâyîşe cândan bağı
(29 Mart 1956)

7

Bir zümre muhît ü fazl u âdâb oldu
Bezm-i urefâda şem'-i eshâb oldu
Yol bulmayarak çıkmaya muzlim geceden
Lâf etti de hepsi rehrev-i hâb oldu
(Hayyam'dan Tercüme)

8

Biz merkez-i çerh-i âlemiz insânız
Bil cümle halâyık içre âlîşânız
“Levlâke” hitabı âşikâr etti ki bizi
Mahz-ı sebep-i hilkat-i cism ü cânız

9

Biz müctenib-i saltanatız, mu'teziliz

Bi-minnetiz ebnâ-yı zamândan değiliz
Sermest-i huzûz-ı sermed-i izzet-i nefis
Âsûde-i rikkiyetiz, âzâde diliz

10

Çengelköyü... Sâhil, deniz, akşam ve bahâr
En ra'şeli sıtmayla esen bir rûzgâr
Kan rengi düşüncelerle, hislerle dolu
Nur rengi bulutlarla alev rengi sular

11

Dehrîye hayât için ölümdür serhad
Boş lâf o bekâ-yı rûh, o ömr-i mümted
Encâm-ı hayât işte budur âlemde
Girdâb-ı fenâ, ka'r-ı adem, mahv-ı ebed

12

Doğduk, yaşadık biz nice cânlar tanıdık
Nâzende edâ serv-i revânlar tanıdık
Her gün yeni bir âleme girdik, çıktık
Her yerde filân ibn-i filânlar tanıdık

13

Durgun hava bazen de ılık bir rûzgâr
Bir yaz gecesinde uykusuz rü'yâlar
Göğsümde güzel başın ve boynumda kolun
Gökte bize gıptayla bakan gözler var

14

Dünyâda eğerçi hayli bî-ârâmız
Lâkin yok o yolda dahlimiz dâvâmız
Her gördüğümüz inâyet-i Bârîdir

Bî-şek o takdîre ezelden râmız

15

Dünyâda hakîmâne yaşar şâd oluruz
Biz zevki fazilet bilir âbâd oluruz
İhlâs yolunda izzet-i nefsimize
İhlâs ile serdâde-i bîdâd oluruz

16

Ebnâ-yı zamân nîmet-i dünyâyâ erer
Rindân-ı Hüdâ maksad-ı âlâyâ erer
Tullâb-ı Hüdâ hayrı ararken âhir
Âzâdegî nefis ile Tûbâ'ya erer

17

Ehl-i dil için mastaba-yı âb gerek
Ber-vech-i edeb
Câm-ı Cem'i râm etmeye erbâb gerek
Leb-ber-leb-i teb
Cem'iyet-i hâtırla gelir meclise şevk
Peymâne gibi
Bir böyle cem'iyet-i ahhâb gerek
Mânend-i zeheb

18

Enfâs-ı hayâta müntehâsın ey mevt
Serhadd-i fenâ, ayn-ı bekâsın ey mevt
Âlâm u huzûz sende encâma erer
İnsân için en büyük rehâsın ey mevt

19

Evvelce reh-i çûn u çerâdan geçtik

Ardınca tarîk-i iddiâdan geçtik
Dergâh-ı tevekkül oldu son menzîlimiz
İkrâr ile kayd-ı mâsivâdan geçtik

20

Ey dâst, o ömr-i zindegânî nerde?
Sen nerde, o genç-i şâyegânî nerde?
Her rûz u şebîn ıyda müşabihti senin
Sen n'oldun, o şevk-i râyegânî nerde?

21

Ey mevsim-i nevbahâr, ey mevsim-i aşk
Biz mülhem-i feyz-i aşk, sen mühim-i aşk
Sîrâb-ı rahîk-i şevk kıldın bizi sen
Biz mükrem-i râh-ı aşk, sen mükrîm-i aşk

22

Ey rûh-ı musavver, ey revân-ı dil-cû
Gel işte şarâb, işte kadeh, işte sebû
Gâh âbâd et, gâh harâb eyle bizi
Câm-ı dilimiz seninle olsun memlû

23

Gûş et ki 'ben'im şimdi makâlât ehli
Rıfkı gibi hâlât ü kemâlât ehli
Bir sayha-i Yâ Hayy ile oldum birden
Aşk ehli, gönül ehli, harâbât ehli

24

Hem bezm-i mey ol ki mülk-i Mahmûd budur
Söz dinleyegör ki lâhn-ı Dâvûd budur
Geçmiş gelecek günleri yâd eylemeden

Her anımı hoş geçir ki maksûd budur
(Hayyam'dan Tercüme)

25

Her dâveti bir mu'cize âsâniyyet
Ma'ruf-ı safâ, münker-i nefsâniyyet
Tahkîk ile binnetîce öğrendim ki
İslâmiyyet'le birdir insâniyyet

26

Her fi'le mücâzât ü mükâfât hani?
Bir kavmi bir anda çarpan âfât hani
İşrâk-i zekâ, tayy-i mesâfât hani?
Edvâr-ı esâtir ü hurâfât hani?

27

Her mevsim böyledir boğaz, böyle güzel
Derlerse inanma başka yer şöyle güzel
Dünyâda nazîri yok belî âmenna
Cennet de değildir sanırım öyle güzel

28

Her zerrede şevk-ı sermediyyet görünür
Mahz-ı ezeliyyet, ebediyyet görünür
Dikkatle bakınca âlem-i hilkatte
Mahbûbiyyet Muhammediyyet görünür

29

Herkes bu cihânda başka bir dâvâda
Ömrünce sefâ süren dahi şevvâda
Ârifler ölürken gülerek derler ki
Tek gerçek ölümdür bu yalan dünyâda

30

Hülyâ ile bir ömür geçirdik gitti
Peymâne-i âmâli devirdik gitti
Olgun çağımızda bir geçit beklerken
Efsûs ile bir çıkmaza girdik gitti

31

Hürriyeti ben ki hilkat-ârâ bilirim
Elbet ne tekâpû, ne müdârâ bilirim
Metbû-ı mufahhamım odur âlemde
Vicdânımı ben Hüsrev ü Dârâ bilirim

32

İçtiklerimin cümlesi semdir bol bol
Girdiklerim oldu hep birer çıkmaz yol
İhsân u kerem görmedim aslâ senden
Ey kahbe felek, gözün kör olsun, kahrol

33

İklîm-i bahârı feth idüp nâm aldık
Gülden mey-i nâb, lâlelerden câm aldık
İçtik mey-i şevk-i ömrü sâgar sâgar
Gezdik yürüdük bahârdan kâm aldık

34

İklîm-i hüsün dedim ki sermâyendir
Sâyende güneş zerre-i bî-vâyendir
Yanlış dedi bizden bulamazsın bir eser
Bizden ne ki gördünse senin pâyendir
(Efdâl-i Kâşî'den Tercüme)

35

İlhâdîma hükm eylemek âsân olamaz
Îmânımdan kavî bir îmân olamaz
Bir ben gibi tek kimse eğer kâfirse
Hiç kimse bu dünyâda Müselmân olamaz

36

Kâmil kişinin ömrü hayâl içre geçer
Her ânı hemen ferâğ-ı bâl içre geçer
Mes'ûd-ı hakîkîdir o insân ki Melûl
Eyyâm-ı hayâtı itizâl içre geçer

37

Kesret görürüz mebde-i vahdet ararız
Külliyete şâmil tek irâdet ararız
Bîgâne-i hayr ü fazlız ammâ yine biz
İtlâk ile a'lâ-yı saâdet ararız

38

Kış mevsimi bir kûşede dil şâd içsek
Cemşîd'i edip bir daha âbâd içsek
Yârân-ı muvâfıkla bahâra kadar
İçsek içsek mest ü serâzâd içsek

39

Kurbiyyetin ancak beni hoşgâm etti
Kâfirken o nûrun beni İslâm etti
Bir ânda bu dîvân-ı rubâiyyâtı
Çeşmân-ı siyâhın bana ilhâm etti

40

Nâ-ehle nasîb olan sebû-yı mey boş

Bî-zemzeme kaldıkça derûn-ı ney boş
Şâyân-ı keremsek de bu âlemde Melûl
Tevfik refik olmayacak her şey boş

41

Nakkâş Baba sâhilindeyiz, mes'ûduz
Uzletteyiz ehl-i hâlden mâdûduz
Mehmed Ali Rahmi'mizle sâkin evimiz
Bir böyle sükûn içinde biz nâbûduz

42

Ömrün deme şâyeste-i rikkattir o
Tab'ın deme muktezâ-yı hilkattir o
Herkes beni başka başka sûrette tanır
Hakkımda ne derlerse hakîkattir o

43

Önden hele şevk-i nevcivânî gelsin
Ardınca şarâb-ı erguvânî gelsin
Gelsin de bu cem'iyet-i ahbâba Kâsım
Uşşâka neşât-ı câvidânî gelsin

44

Sevgiyle ne mâzîye tahassür biliriz
Korkuyla ne âtîye tefekkür biliriz
Hep birbirinin benzeridir cümle zamân
Her hâdise-yi dehri tekerrür biliriz

45

Şekvâ ile ömrümüz geçerken yek-ser
Aksâ-yı murâdâtı taharriyle geçer
Bir gün bana bir hâkim-i Hindû dedi ki:

“Baştanbaşa ızdırâptır ömr-i beşer”

46

Tâ key bu gurûr u nâz, tâ key, tâ key
Ser-bâzî-i bî-hadd ü peyâpey tâ key
Ey hemdem-i işve, ey perestâr-ı hevâ
Tâ key bu humâr-ı mestî-i mey tâ key

47

Târîhle yaşıt belki bu pîr İstanbul
Her gün yeni bir zevke esîr İstanbul
Yaz kış, gece gündüz, sabâh akşâm demeden
Eğlenmede zengîn ve fakîr İstanbul
(1956)

48

Va'd eylediğın şeb-i mükâfât hani
Dil-haste-i aşkına müdâvât hani
İzhâr-ı muhabbetle kusûr ettimse
Yâ lâyıkı olduğum mücâzât hani

49

Ya Rab, beni Kays'tan beter Mecnûn et
Ol rûy-ı füsûn-sâze ebed meftûn et
Lütfunla duâmı müstecâb eyle benim
Bîmârlığı bende hemân efzûn et

50

Yaptın dil-i vîrânımı izâz ederek
Yıktın beni bir âşık-ı nâ-sâz ederek
Ey yâr-ı cefâcû, bana gadrin tâ key
Âzâr ederek, cevr ederek, nâz ederek

51

Yıldızlı ve kehkeşanlı bir yaz gecesi
Bir tek böceğin çınlayan esrârlı sesi
Bir fırtına hâlinde içimden esti
Rü'yâ gibi bir hâtırânın son nefesi

52

Zannetme ki bekrî-i mey-nûşum ben
Bil neşve-i irfân ile bîhûşum ben
Seyrângeh-i âlemde şaşırılmış kalmış
Bir rind-i garîb-i hâne-berdûşum ben

53

Zümrüt tepeler, sihirli yollar, kıyılar
Kandilli, Emirgân, Bebek, İstinye, Hisâr
Gündüz, gece, mehtâb, karanlık ve fecir
Keyfimce gezintiler bütün yaz ve bahâr

Sonuç

Rıfki Melûl Meriç, Cumhuriyet döneminde rubai yazan şairler arasında önemli bir yere sahiptir. Türk estetiğinin süsleme sanatındaki izlerini süren Meriç, şiirde de klâsik şiir anlayışıyla eserler kaleme almıştır. Rubaileri bu anlayışın mazmun dünyasıyla şekillenmiştir. Şair, mizacının, kendi kültürüne bakışının ve hayatı algılayışının izlerini bu rubailerine yansıtmıştır. Öyle ki şair gördüğü, hissettiği, düşündüğü şeyleri, rubaileriyle ifade etmek istemiştir. Klâsik estetiğin peşindeyken, içinde yaşadığı zamanı ve mekânı bu zaviyeden bakarak nazma dökmüştür. Hayattan uzak kalmak istediği ve özgürlüğüne düşkün olduğu şiirlerinden hareketle dile getirilebilir. Şiir anlayışındaki bu eğilim rubailerine de taşınmıştır. Şair aşkı mustarip bir ruhla karşılaşmış, bu hâli geleneksel şiirin âşık imajıyla ve rindane bir tavırla rubailerinde işlemiştir. Öte yandan şiir anlayışında erken dönemlerde görülen beşeri aşkın ifadesi, ilerleyen dönemlerinde ilahi bir arayışa ve aşkın bir söyleyişe dönüşmeye başlamıştır. Rubailerinde bu değişime dair örnekler görülebilir. Şair rubailerini belirli kavramlar üzerinde şekillendirmiş, hürriyet, yalnızlık, ölüm, tasavvufî duyuş tarzı, rubailerinin ağırlıklı temalarını meydana getirmiştir. Rıfki Melûl'un rubailerindeki dünyanın şekillenmesinde

mizacının, edebiyat çevreleriyle kurduğu ilişkinin, Yahya Kemal'in ve Türk süsleme sanatı ve estetiği ile meşgul olmasının etkili unsurlar olduğu söylenebilir.

Şairin diğer şiirleri gibi rubailerinin de bir kısmının kaybolmuş olması ve mevcutların ise dağınık bir biçimde bulunması, hem sanatsal, hem de tarihsel anlamda geri planda kalmasına sebep olmuştur. Şairin mizacındaki Melâmî-meşreplik ve münzevilik, genelde şiir anlayışını, özelde rubailerini etkilemiştir.

Kaynakça

AKPINAR, Turgut (2004). "Meriç, Rıfkı Melûl". *Diyanet Vakfı Yayınları İslam Ansiklopedisi*, 29: 191-192.

AYVAZOĞLU, Beşir (2013). *Yahya Kemal Eve Dönen Adam*. İstanbul: Kapı Yayınları.

ÇETİN, Nurullah (2004). *Cumhuriyet Dönemi Şiirinde Rubai*. Ankara: Hece Yayınları.

DİLÇİN, Cem (2000). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

GARİPER, Cafer (2017). "Rubai Bağlamında Şiir ve Felsefe", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları*, 9 (17), 105-116.

İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal (2002). *Son Asır Türk Şairleri 4*. Ankara: AKMB Yayınları.

KARA, Mustafa (2003). "Rıfkı Melûl Meriç Doğumunun 100. Yılında Melûl Bir Sanatçı". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (1), 1-27.

MERİÇ, Rıfkı Melûl (1928). *İnkıraz*. Ankara: Hâkimiyet-i Milliye Matbaası.

TANPINAR, A. Hamdi (2011). *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

TEVFİKOĞLU, Muhtar (1986). *Rıfkı Melûl Meriç*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

TEVFİKOĞLU, Muhtar (1979). "Ölümünün On Beşinci Yılında Rıfkı Melûl Meriç'in Şiirleri". *Türk Kültürü Dergisi*, 17 (196): 207-218.

TEVFİKOĞLU, Muhtar (1979). "Ölümünün On Beşinci Yılında Rıfkı Melûl Meriç'in Şiirleri 2". *Türk Kültürü Dergisi*, 17 (203-204): 282-299.

TİMURTAŞ, Faruk K. (1964). "Rıfkı Melûl Meriç İçin", *Hisar*, 2 (18-19).

ÜLKEN, Hilmi Ziya (1964). "Rıfkı Melûl Meriç". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12 (1): 135-137.

ÜLKEN, Hilmi Ziya (1951). *Rubaiyyât-ı Melûl*. İstanbul: Millî Mecmua Basımevi.